

lääkkeet, kuuluisimpana Prozac. Uusien lääkkeiden myötä masennuksen diagnosointia väljennettiin niin, että normaaliin elämään kuuluvat surut ja ahdistukset (kuten lapsen tai puolison kuolema, avioero tai potkut töistä) yhdistettiin samaan kategoriaan kuin syvä masennus ilman ulkoista syytä (jollainen on Saastamoisen mukaan määrällisesti suhteellisen harvinainen). Tämän selitysmallin mukaan masennuksen yleistymisessä kyse on määrittelyerheestä. Kolmannessa selitysrhymässä on kyse yhteiskuntakriittisistä aikalaisanalyyseistä, joissa masennuksen kasvun nähdään johtuvan kapitalistisen yhteiskunnan eri tavoin pahenevista patologioista.

Miten nämä selitysmallit suhtautuvat toisiinsa? Johtopäätöksissään Saastamoinen ei ota jyrkkää kantaa, mutta lukijan silmissä ne paljolti kumoavat tai peit-

tävät toisensa. Jos uudet lääkkeet ja diagnoosien väljeneminen ovat painavin selitys, yhteiskuntakriittiset näkemykset liudentuvat. Jos taas elämäntavan rappeutumisen seuraukset ovat vaikuttavin tekijä, uudet lääkkeet ja terapiamuodot vain vastaavat jo syntyneisiin tarpeisiin. Saastamoisen varsinainen johtopäätös on, että selvyttä asiaan ei synny sen paremmin tilastojen kuin nojatuolifilosofiankaan keinoin. Tarvitaan uudenlaista empiiristä tutkimusta, jollaiseksi Saastamoinen suosittelee Vilma Hännisen kehittämää narratiivista, yksilöiden elämänhistorian ainutkertaisuutta rekonstruoivaa tutkimusotetta. Riittävä määrä erilaisia elämänhistorioita ja niiden vertailua voisi paljastaa ne toiminnalliset polut, jotka erilaisiin masennuksen laatuihin johtavat – ja ne polut, joiden avulla erilaisista masennuk-

sista on joko selvitty tai sitten ei.

Esipuheessa kirjan toimittajat sanovat, että teos on samanaikaisesti sekä Vilma Hännisen 60-vuotisjuhlakirja että oppikirja aihepiirin teemoista – varsin perustellusti, sillä sen verran tasokas ja virittävä se juhlakirjaksi on. Hänninen on toiminut tutkijana ja opettajana kaikissa sosiaalipsykologiaa opettavissa yliopistoyksiköissä Suomessa, viimeksi professorina ensin Kuopion ja myöhemmin Itä-Suomen yliopistossa vuodesta 2005 lähtien. Vilma Hännisen tutkimukselliset näkemykset ja ideat vaikuttavatkin monien artikkelien taustalla – myös kirjan kolmannessa osastossa, jossa keskitytään laadullisen metodologian kehittämisteemoihin, kirjoittajina Tarja Aaltonen, Pasi Hirvonen, Pekka Kuusela ja Kaarina Mönkkönen.

Mysteereistä suurin

PEKKA WAHLSTEDT

Onko maailmassa suurempaa mysteeriä kuin ihmisen mieli? Mieltä ovat tutkineet niin filosofit ja psykologit kuin biologit ja aivotutkijatkin. Ja tutkivathan yhteiskuntatieteilijät, uskontotieteilijät ja muut humanistit ihmismieltä välillisesti sen tuotosien kautta.

Vuosina 2007–2008 Helsingin yliopistossa kokoontuikin yli sata eri tieteiden aloja edustavaa tutkijaa Mieliforumiin luennoimaan ja keskustelemaan ih-

misen mielestä. Professori Riitta Harin johdolla filosofit, psykiatrit, taloustieteilijät, aivotutkijat, systeemiteoreetikot, farmakologit, informaatiotekniikan tutkijat ja neurobiologit pureutuivat mysteereistä suurimpaan.

Tulokset, tai ainakin tärkeimmät niistä, on tiivistetty *Ihmisen mieli* -kirjaan. Kirjan avaa aivotutkimukseen paneutuva artikkeli. Aivotutkimus on edistynyt jättäiläisen harppauksin viime vuosina, ja myös mediassa

---

Riitta Hari & al.
Ihmisen mieli
Gaudeamus, 2015

paljon esillä olleeseen alaan liittyy paljon harhaluuloja. Tavallisin on uskomus, että mieli voidaan palauttaa aivoihin ja että aivot tuottavat ajatuksia mekaanisesti kuin munuaiset virtsaa.

Aivot kyllä ovat mielen rakennuksen perusta – eihän kukaan voi ajatella ilman aivoja – mutta

ne eivät ole itse rakennus. Mie-
li on monimutkainen suhteiden
verkosto ja vuorovaikutusjärjes-
telmä, johon vaikuttavat aivo-
jen lisäksi kulttuurinen ja fyysi-
nen ympäristö ja muut ihmiset.
Vuorovaikutus tarkoittaa myös-
kin sitä, että mieli muuttuu yk-
silön koko elämän ajan. Ympä-
ristö ja sosiaaliset suhteet muut-
tavat myös aivoja sikiöasteelta
kuolinvuoteelle.

Kirjassa käydäänkin läpi ihmi-
sen elämänkaari kohdusta hau-
taan. Jo kohdussa äänet ja muut
ulkomaailman ärsykkeet vaikut-
tavat ihmisalkion aivoihin ja
mieleen. Aikuisenakin ihminen
oppi jatkuvasti uusia asioita.
Kypsä ihminen on myöskin so-
vinnollisempi ja pystyy huomi-
oimaan monenlaisia näkemyk-
siä, vapautumaan mustavalkoi-
sista ajatuskaavoista. Perinteises-
tihan on vanhenemista pidetty
hitaana henkisenä kuolemana ja
kaavoihin kangistumisena.

Kirjassa horjutetaan joitain
muitakin selviöinä pidettyjä to-
tuuksia. Esimerkiksi mitattavaa
älykkyyttä arvostetaan liikaa.
Koulumenestyksestä älykkyys
selittää vain 40 prosenttia. Ar-

vostetut Mensan testit ovat ka-
peita, ja esimerkiksi testeistä sel-
viytymisen nopeus ei kerro älyk-
kyydestä paljonkaan – mutta si-
täkin enemmän tehokkuusyh-
teiskunnan arvoista.

Kirjassa on myös puutteen-
sa. Muutenkin pienestä kirjas-
ta löytyy paljon tuttuja totuuk-
sia. Ja esimerkiksi mielenterve-
yden ja siihen liittyvän hulluu-
den historian esittely on kuin
melkein suoraan tiivistetty Pet-
teri Pietikäisen kirjasta *Hulluu-
den historia*.

Ehkä eniten uutta tietoa tar-
joaa aivotutkimusta käsittele-
vä kirjoitus. Siinä esimerkik-
si kyseenalaistetaan paljon pu-
huttu aivojen jako loogiseen va-
sempaan ja tunteelliseen oikeaan
puoliskoon ja väite, että ihminen
käyttää vain kymmenesosaa ai-
voistaan – tosiasiaa aivot toi-
mivat aina verkostonomaisesti
kokonaisuutena.

Internetiä kirjassa käsitellään
aivan liian vähän: mukana on
vain mainintoja ja tietoisku. Sil-
le olisi voinut omistaa kokonai-
sen artikkelin, onhan netti jos
mikä nykyään mielen jatke tai
toisinpäin: monet ihmiset viet-

tävät suurimman osan elämäs-
tään virtuaalitodellisuudessa, ja
monet pitävät tai mieltävät sen
todellisemmaksi kuin heitä ym-
päriävän fyysisen todellisuuden.
Mitä hyviä ja pahoja seurauksia
tällä on?

Tietoisuudessa ei juuri sanota
muuta kuin jaetaan usein homo-
geenisena ryhmänä pidetyt nuo-
ret eri ryhmiin, kuten ulkopuo-
lisiin, peruskäyttäjiin, yleiskäyt-
täjiin ja aktiivisiin osallistujiin.
Kirjan mukaan suuri osa maa-
ilman nuorista käyttää tekno-
logiaa varsin pinnallisesti ja yk-
sinkertaisesti. Netin vaikutukset
nuoreen kehittyvään mieleen ei-
vät näytä olevan ongelmattomia.

Myös tieteen pyrkimys saada
koko todellisuus haltuun ja se-
littää se perin pohjin näkyy täs-
säkin kirjassa. Mutta eikö ihmis-
mieli jos jokin ole rajaton ja ää-
retön kuin ulkoavaruus? Esitti-
hän jo Freud ja hänen perässään
Jung, miten alitajunta ja ylita-
junta jatkuvat loputtomiin. Tie-
tysti tiede pystyy matkustamaan
aina syvemmälle mielen syöve-
reihin, mutta koskaan se ei pää-
se perille ja saavuta lopullista to-
tuutta mielestä.